

Helen Tangires: Public Markets and Civic Culture in Nineteenth-Century America, Johns Hopkins University Press, 2019, XX+265 p.; <https://muse.jhu.edu/book/72308>

Simion CĂLȚIA

Piețele publice destinate comercializării alimentelor au fost o instituție fundamentală și o prezență nelipsită a orașelor europene în mileniul care precede revoluția industrială; această instituție a fost adusă de coloniști în viitoarele State Unite cu mult înainte de independență. În secolul al XIX-lea, în contextul unui lanț alimentar care a devenit rapid tot mai complex și a oferit orașenilor variante tot mai diverse de a-și procura hrana, piețele și halele nu și-au pierdut importanța. Dimpotrivă, creșterea rapidă a populației urbane a făcut ca problema alimentării marilor orașelor, care privea în secolul al XVIII-lea doar câteva mari capitale europene, să devină o preocupare pentru tot mai multe administrații urbane, pe măsură ce secolul al XIX-lea se apropia de sfârșit. Piețele, cel mai adesea proprietate a municipalității, au reprezentat un instrument esențial al administrațiilor urbane în gestionarea problemei alimentației. Piețele și halele au suferit transformări fundamentale în lungul secol XIX, de la rolul pe care erau chemate să îl îndeplinească la aspectul fizic, de la dotările cerute la așteptările publicului. Cu toate acestea, literatura academică dedicată lor este destul de restrânsă.

Cercetarea realizată de Helen Tangires umple un gol important, analizând evoluția piețelor din SUA în decursul unui foarte lung secol XIX, care începe în deceniile de după independență și se termină în 1914. Este adevărat că, în acest secol, Statele Unite încă se uită spre Europa pentru modele, inclusiv în ceea ce privește piețele și halele. Pe de altă parte, în special în ultimele decenii ale perioadei, în sectorul alimentar american apar fenomene noi, care au

avut un impact major și au reconfigurat radical lanțul alimentar, întâi în SUA, apoi în restul lumii. De aceea, evoluția instituției piețelor americane, modul în care se raportează la acestea administrațiile urbane, profesioniștii din sectorul alimentar și, nu în ultimul rând, publicul, relațiile dintre piețe și restul sectorului alimentar sunt importante pentru toți cei care vor să înțeleagă aceste fenomene, nu doar pentru istoricii americani.

Cartea *Public Markets and Civic Culture in Nineteenth-Century America* își propune un obiectiv ambițios: o sinteză a evoluției piețelor în Statele Unite, urmărind în principal rolul pe care acestea îl au în aprovizionarea cu alimente, atât din perspectiva funcțiilor, cât și din cea a reprezentărilor și discursurilor. Această din urmă problemă este esențială, pentru că autoritățile au investit sau nu în piețe și hale, publicul le-a cerut și le-a frecventat sau s-a opus funcționării lor, în funcție de modul în care le-a perceput.

Helen Tangires pune în evidență o diferență importantă între SUA și Europa: în acest din urmă spațiu piețele, aproape fără excepție, au fost instituții publice. În SUA, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, rolul pe care trebuiau să-l joace autoritățile municipale, respectiv investitorii privați, a generat o puternică dezbatere, dublată de construirea a numeroase hale alimentare private (în general, sub forma societăților pe acțiuni).

Lucrarea este structurată cronologic, în trei părți, fiecare cuprinzând două-trei capitole. Prima dintre acestea este dedicată perioadei anterioare mijlocului secolului al XIX-lea. Autoarea începe prin a prezenta, concis, dar clar și sintetic, principiile și regulile care guvernau funcționarea piețelor în Statele Unite la sfârșitul secolului al XVIII-lea și în primele decenii ale secolului al XIX-lea. Accentul este pus pe măsurile care trebuiau să elimine comportamentele comerciale neetice, în special cele care puteau afecta un mare număr de consumatori sau contribui la creșterea prețurilor, punând astfel în pericol pacea socială. Sunt analizate regulile interne ale piețelor, rolul funcționarilor municipali, precum și principalele tipuri de ilegalități comise în epocă. Al doilea capitol este dedicat piețelor și halelor ca spații fizice, structuri arhitecturale și, nu în ultimul rând, ca investiții publice. Helen Tangires construiește o tipologie a piețelor din prima jumătate a secolului al XIX-lea, urmărind atât variante de amplasament în raport cu terenul disponibil în orașe și cu căile de comunicații, cât și tipuri de construcții destinate adăpostirii pieței. Numeroase piețe în SUA au fost găzduite fie de construcții deschise pe toate laturile (practic acoperișuri sprijinite pe coloane sau piloni), fie, în special după

1850, de hale. Autoarea analizează construcția ambelor categorii, începând cu finanțarea investiției, urmărind relația dintre primărie și antreprenorii privați ce execută clădirea, reglementările constructive foarte detaliate elaborate de municipalitate, modul în care acestea erau mobilate odată ce erau construite, precum și procedura de închiriere a spațiilor (în general prin licitație). Se insistă pe rolul de centru economic și de magnet pentru numeroase alte activități (magazine, sedii de ziare, hoteluri, bănci, restaurație publică-etc.) pe care piața le atrăgea în jurul ei.

Al treilea capitol este dedicat oamenilor: clienților și în special comercianților. Este prezentat, foarte sintetic, modul în care era aprovizionată piața. O atenție aparte este acordată măcelarilor, care prin număr, capitaluri și situație socială dețin o poziție foarte importantă în cadrul piețelor. Capacitatea de organizare, nivelul de educație (nu numai că erau alfabetizați, dar câțiva dintre ei au fost autori de tratate profesionale în epocă) a făcut ca măcelarii să reprezinte un grup foarte combativ, puternic implicat în deciziile privind piețele și capabil, în unele cazuri, să influențeze autoritățile comunale. Băcanii sunt alt grup care beneficiază de o atenție aparte, care pune în evidență transformarea semnificativă a profesiei către mijlocul secolului al XIX-lea: din „speculatori ai săracilor” se transformă treptat în principalii furnizori de alimente pentru clasa de mijloc.

A doua parte a cărții analizează „eclipsa” prin care trece ideea de piață publică în SUA în al treilea sfert al secolului al XIX-lea. Capitolele 4-6 sunt construite în mare măsură în jurul unor cazuri individuale: New York, respectiv Philadelphia. Autoarea reconstituie principalele fenomene care au afectat halele și piețele. Apariția măcelăriilor de cartier (alături de băcani) a concurat sistemul piețelor publice și a pus sub semnul întrebării ideea piețelor ca unic punct de aprovizionare a populației. O răsturnare majoră a constituit-o renunțarea la interdicțiile privitoare la cantitatea de marfă concentrată și vândută de un singur negustor. Aceste reguli premoderne, îndreptate în special împotriva intermediarilor, aveau drept scop împiedicarea monopolizării pieții și scumpirii artificiale a prețului. În deceniile șase-șapte ale secolului al XIX-lea, noua structură a comerțului de alimente, cu numeroase magazine de cartier și vânzători ambulanti, impune crearea unor piețe angro, de unde aceștia să se poată aproviziona. În numeroase orașe, aceste piețe sunt construite și administrate de către municipalitate. Un element important a fost reprezentat de schimbarea opticii primăriilor, care încep să considere piețele nu ca un serviciu

public, ci ca o investiție aducătoare de venit. În multe cazuri, se merge și mai departe: în America epocii, conducerile urbane erau adesea corupte, și piețele au devenit o sursă de îmbogățire pentru cei puși să le administreze, un instrument de răsplătire a clientelei (în special a celei mărunte) prin acordarea de posturi (de la inspectori la măturători), sau o sursă de venituri pentru realizarea altor proiecte aducătoare de voturi. Comercianții au fost șicanați și exploatați, cei care obținuseră funcțiile din administrație prin corupție încercând să obțină cât mai mulți bani (adesea direct pentru ei înșiși) din închirierea standurilor din piețe. Piețele și halele au fost neglijate, lipsite de investiții, aspectul fizic, curățenia, funcționarea lor au devenit tot mai problematice. Toate fenomenele descrise mai sus au dus la conflicte între autoritatea municipală și comercianții din piețe. Helen Tangires analizează pe larg apariția hălelor private și abandonarea și demolarea majorității piețelor publice, precum și rolul de model jucat de Philadelphia în acest proces. Sunt evidențiate modele financiare care permit construirea unor clădiri destinate să impresioneze și să atragă clienții din clasa de mijloc, efortul depus în dotarea cu utilități tehnologice (iluminat, mașini frigorifice etc.). Autoarea investighează problemele legate de gestionarea curentă a piețelor, care explică de ce atât de multe piețe private, în ciuda unor capitaluri substanțiale atrase la început, au dat faliment în mai puțin de un deceniu. Helen Tangires se apleacă și asupra altor orașe, analiza acestora nuanțează fenomenele observate în cele două mari metropole, relevând că, în multe cazuri, orașele și-au păstrat piețele publice și chiar au construit hale moderne, atât din considerații strict financiare (piețele reprezintă una din principalele surse de venit pentru multe municipalități), cât și socio-politice.

Ultima parte a cărții tratează perioada de până la Primul Război Mondial. Este poate secțiunea cea mai slabă a lucrării, uneori textul lasă impresia unei serii de exemple care nu sunt corelate unele cu altele. Trebuie menționat că nivelul de complexitate al pieței alimentare urbane în SUA crește exponențial (datorită creșterii explozive a numărului de orașe și a dimensiunii medii a orașelor, datorită nenumăratelor invenții și inovații, a apariției chimiei alimentare etc.). Studiarea acestei perioade este mult mai dificilă și pentru că, spre deosebire de 1800, când principalele orașe erau concentrate pe litoralul atlantic și aveau un trecut marcat de fenomene comune, la 1900 orașele acoperă toată America; în consecință diversitatea de traiectorii și situații este mult mai mare. Autoarea reușește să pună în evidență unele fenomene importante, precum introducerea metodelor științifice, management în sectorul alimentar și

rolul jucat de United States Department of Agriculture în acest proces. Este interesantă și analiza pe care o face concepțiilor despre intermediarii din sectorul alimentar, care pune în lumină contradicțiile epocii: aceștia sunt necesari, dar, în același timp, un rău pentru că scumpesc produsele. Din păcate, autoarea nu explică de ce contemporanii își imaginau că fermierii ar putea realiza distribuția alimentelor mai ieftin și mai bine decât acești agenți specializați, care erau mult mai familiari cu piața și cu nevoile consumatorilor locali. Helen Tangires explorează numeroase fenomene care afectează piețele în „Progressive Era”, poate cel mai important îl reprezintă renașterea ideii de piață ca instituție publică, cu un rol esențial în lanțul alimentar și, în același timp, un instrument ce permitea municipalității să mențină prețurile scăzute, facilita controlul sanitar și ușura menținerea curățeniei în oraș. Autoarea demonstrează că, cel târziu în jur de 1900, în optica autorităților, piețe municipale și prăvălii private de cartier nu mai sunt incompatibile, ci complementare (o traiectorie similară a concepțiilor putem urmări și în Bucureștiul epocii). Lucrarea schițează diversificarea și complexitatea tot mai mare a pieței și halei alimentare, care variau de la mici piețe temporare în spațiul stradal la monumentale hale făcute să dureze, cu modele diferite (constructiv și funcțional) pentru halele destinate clienților individuali și cele angro, ambele integrând funcții și utilități tot mai complexe. Este evidențiat sintetic rolul tot mai mare jucat de legislația națională și de reglementările municipale în funcționarea lanțului alimentar.

Pasiunea autoarei pentru subiect este evidentă și reprezintă un ingredient necesar pentru o bună cercetare, dar, în același timp, constituie și un pericol, deoarece o prea mare identificare a autorului cu problemele pe care le analizează poate duce, fie și involuntar, la pierderea distanței necesare obiectivității. Helen Tangires analizează cu mult spirit critic discursurile care atacă ideea de piață publică, punând în lumină interesele individuale, cel mai adesea pecuniare, care-i fac pe autorii respectivi să ia astfel de poziții. Ea pare mult mai puțin înclinată să supună aceleiași rigori analitice discursurile care susțin necesitatea hălelor publice (poziție la care în mod evident autoarea subscrie).

Cartea beneficiază de o ilustrație abundentă și foarte bine aleasă, care permite o mai bună înțelegere a aspectelor analizate, în special în ceea ce privește structura fizică a piețelor și hălelor, dar și a unor subiecte precum relațiile interumane sau imaginea piețelor în societatea americană de secol XIX.

Helen Tangires reușește să ofere prima sinteză a unui subiect dificil prin amploare și complexitate. Cercetarea ei umple un gol și va constitui, fără îndoială, o lucrare fundamentală pentru viitoare monografii ale piețelor sau ale sistemului de distribuție a alimentelor dintr-un oraș american de secol XIX. Ea oferă o foarte interesantă perspectivă comparativă cercetătorului român, numeroase fenomene analizate în această lucrare regăsindu-se și în orașele din Vechiul Regat. Această carte reprezintă o lectură obligatorie pentru toți cei interesați de istoria sectorului alimentar, dar și pentru domeniul vast al istoriei politicilor municipale.

Simion CĂLȚIA
Universitatea din București,
Facultatea de Istorie